

slovinski). Samo su Hrvati uzeli, povodeći se za strancima, reč *Slaven* i od nje pridev *slavenski*, kolebajući se u poslednje vreme između njih i kovanica *Slovjen-slovjenski*, a odbacujući *Sloveni* i *slovenski*, da ne bi bilo nesporazuma. Ranije smo videli da nema nikakvog nesporazuma ako se pridev *slovenački* upotrebi za ono što pripada Slovincima; a protiv usvajanja reči *Sloveni* i *slovenski* nema nikakvih objektivnih razloga. Jer je prirodnije da i Hrvati upotrebljavaju ove reči kako ih govori većina slovenskih naroda i najveći deo Jugoslovena, a ne kako ih govore stranci, Nemci, Talijani i Francuzi. A što se tiče kovanice *Slovjeni* i *slovjenski*, koje bi doista bile pravilne izvedenice od praslovenske *Slovene*, one bi bile nepotreban anahronizam, jer danas više ne deluje glasovni zakon o prelazu starog *ě* u *e*, *ije* ili *i*, isto onako kao što *l* na kraju sloga i reči ne prelazi više u *o*, tako da govorimo ne samo *kanal*, *đeneral*, već i *bol*, *školski* i sl. Uostalom, ako treba »srpsku« reč *Sloveni* pretvoriti u »hrvatsku« jekavsku *Slovjeni*, tobož zamjenjujući *ě* sa *je*, zašto se to ne čini i sa slovenačkom reči *slovenski* (u smislu *slovenački*), kad je i u njoj bilo *ě*?

Zaključak. Svi naučni razlozi govore za to da svi koji govore i pišu hrvatskim ili srpskim jezikom upotrebljavaju samo pridev *slovenački* kao reč kojom se kazuje pripadanje Slovincima, napr. *slovenački jezik*, a kao zajedničko ime svih srodnih nam naroda da upotrebljavaju reč *Sloveni* i pridev *slovenski*. Jer mnogo je logičnije i za jedinstvo književnog jezika opravdanije upotrebljavati reči koje su pravilno načinjene po zakonima toga jezika i kojim govori većina Jugoslovena, nego odbacivati ih kad to ne može biti opravdano nikakvim naučnim razlozima.

Miloš S. Moskovljević

OSVRT NA MOSKOVLJEVIĆEVE ZAKLJUČKE

Uredništvo je donijelo članak uvaženog jezičnog stručnjaka Miloša S. Moskovjevića po načelu slobodne izmjene misli,

premda se ne slaže ni s njegovim sadržajem ni s njegovim tonom. Nije tačno, da je J. H. tvrdio, da mi govorimo *slavenski* zato, što tako govore stranci, kao što nije tačno ni to, da posvojni pridjev od imenice *Slovenac* može biti samo *slovenački*. Da je sve onako, kako M. S. M. hoće, to bi moralo vrijediti i za druge, pa bi i Rusi svoje *slav-* morali promijeniti u *slov-*, a *makedonski* se jezik više ne bi smio zvati *makedonski*, nego *makedonački*, *slavonski* se dijalekti ne bi smjeli zvati *slavonski*, nego *slavonački*, a *kajkavski* bi pisci postali *kajkavački*, a ne *kajkavski*. Prema tome otpadaju i »naučni« razlozi, na koje se pisac poziva, a što se opet »logike« tiče — Rešetar je još prije trideset godina pisao, »da od *Jugoslavija* može logički i gramatički da bude samo *Jugoslaven*« (pa će prema tome i pridjev od te imenice biti *jugoslavenski*).

U vezi s člankom prof. Moskovljevića valja istaći i to, da je već polazna točka, s koje polazi pisac, pogrešna. U području jezika nema pri pravilnim tvorbama ni diktiranja ni nametanja. Jezik nije matematika, pa se pored *hercegovački*, *njemački* i sl. govori i piše i *bosanski*, *makedonski*, *dalmatinski* i sl. Pa kad je dakle J. H. rješavao ovo pitanje u okviru njegove upotrebe u hrvatskoj književnosti od Gajevih vremena do danas, tada on nije imao namjere da nešto propisuje za upotrebu u srpskoj književnosti. Jer ne smijemo se varati: premda nam je narodni jezik isti, ipak su se u književnostima dvaju naroda, Hrvata i Srba, razvile neke različnosti, koje zbog različitog razvitka i prilika imaju pravo da žive u okvirima svojih književnosti, dokle god korisno vrše svoju funkciju. I upravo je u protivnosti s modernim lingvističkim načelima, ako tko na osnovu upotrebe u jednoj književnosti pobija drugačiju upotrebu u drugoj književnosti. Tom pogrešnom metodom M. S. M. došao je do sasvim pogrešnog zaključka, koji pobija i književna i govorna praksa na hrvatskoj strani. Tvrdnja, da »svi koji govore i pišu hrvatskim ili srp-

skim jezikom upotrebljavaju samo pridev *slovenački*... reč *Sloveni* i pridev *slovenski* ne odgovara činjeničnom stanju i potpuno je kabinetski zaključak piščev.

Ali ni pô jada za to! Ovaj problem ima i svoju osjetljiviju stranu. Ako itko, a ono su lingvisti dužni da budu širokogrudni u ocjenjivanju takvih dvostrukosti i da se klone svakog nametanja, jer ono donosi samo štetu i jednoj i drugoj strani. Kao što iz tradicije i prakse srpske književ-

nosti izvire upotreba riječi *slovenački*, *slovenski*, *Sloveni*, isto tako iz tradicije i prakse hrvatske književnosti izvire upotreba riječi *slovenski*, *slavenski*, *Slaveni*. To lingvisti znaju, i to ne treba nikoga da smeta. Dokle će to tako biti, to zavisi o daljem razvitku jezika obiju književnosti. Bez širokogrudnog prilazjenja ovakvim problemima dolazi se nužno do pogrešnih zaključaka.

Ur.

OSVRTI

JEDNA ZNAČAJNA OBLJETNICA

U vrijeme Ilirskog pokreta kod Hrvata se među ostalim problemima nametnuo i pravopisni problem za rješavanje. Tada se jasno pokazalo, da se jedinstven književni jezik i opća narodna obnova bez uredenog pravopisa ne može ni zamisliti, a kamoli ostvariti. Služi stoga zaista na čast Gajevoj pronicavosti i velikim njegovim organizatorskim sposobnostima, što je tu činjenicu jasno spoznao i osjetio, pa prije ikakvog drugog posla pristupio baš reformi pravopisa. No koliko je god ta njegova reforma učinila kraj vjekovnoj zbrci, bila odlučan korak naprijed i dala čvrstu osnovu, s koje su mogla poći sva kasnija nastojanja, bila je ona ipak samo reforma grafije, ne dotakavši se uopće mnogih važnih pitanja; bila je ona lijek tek najtežim ranama i zadovoljenje najprećih potreba. Poznati Gajev pravopisni spis, »Kratka osnova horvatsko-slavenskog pravopisanja«, nije ni mogao govoriti o nekim pitanjima, pisan kajkavski i za kajkavske potrebe nije se na pr. mogao osvrtni na složenu problematiku starog »jata« u današnjem ijekavskom govoru. Da mu pak pravopis rješava samo najhitnija pitanja, to je i Gaj znao i napisao: »Mi nismo zadnjič nakanili ovde celu raspravu takvoga pravopisanja vu širokom svojem okružju izpeljati, nego samo na kratkom nekoja naj potrebnejša pokazati...«.

Život je međutim nezaustavno tekao dalje, sjeme, posijano rukom praproditelja, počelo je donositi plod, probudena narodna svijest bila je temeljem brojnim kulturnim i naučnim ustanovama i društvima, školama i političkom djelovanju, koje se sve više modernizira. Posve je prirodno, da se u takvim prilikama traži i od pravopisa više, nego što je davala Gajeva »Kratka osnova«. Gaj je pisao etimologički, ali »od oka«, bez stalnih i utvrđenih pravila, pa je u hrvatskom pravopisu nakon kratkog smirenja opet zavladao pojedinačna samovolja i opet se moglo reći: koliko pisaca — toliko pravopisa! Mladeži je po školama bilo najteže: što je jedan učitelj hvalio, drugi je kudio, jedna je školska knjiga bila pisana ovako, druga onako, nesigurnost i pometnja na sve strane.

Pri takvom stanju hrvatske etimologije javiše se uskoro i kod nas pristaše fonetičkog pisanja (kojega je bilo mnogo u svoj staroj hrvatskoj književnosti, pa Pasarić kaže za nj da je »naša hrvatska starina i djedovska svetinja«). Vukov već prilično sreden pravopis i obračun Daničićev sa srpskim etimologom Svetićem svakako su imali znatnog utjecaja na formiranje »škole« hrvatskih »fonetičara«. (Maretić je kasnije kao najborbeniji među njima obilno iskoristio bistre i oštroomne stranice »Rata za srpski jezik i pravopis«.)